

SEGESDI MAGYAROK ETNIKAI EMBERTANI VIZSGÁLATA

HENKEY GYULA

Bevezetés

A mai Segesd község Alsósegged és Felsősegged egyesítéséből alakult ki 1945 után. Alsósegged már a tatárjárás idejében fennállott, IV. Béla király is megpihent itt, amikor 1241-ben a tatárok elől Dalmácia felé menekült. A török megszállás időszakában Alsósegged Segesdvár, Felsősegged Várossegged megjelöléssel szerepelt. A török adólajstromok szerint a lakosság 1554 és 1571 között jelentősen növekedett. Az oszmán-török kiűzése után Alsóseggeden 15, Felsőseggeden 17 háztartást írtak össze.¹ Az 1828. évi összeírásban Alsósegged 202, Felsősegged 161 családfővel szerepel. A nevek túlnyomó többsége magyar, horvát eredetű családnevek 9 százalékban mutathatók ki (4,0%-ban Alsóseggeden, 14,3%-ban Felsőseggeden), de ezek közül 1%-a a szlovák nyelvből is levezethető. A segesdi katolikus esperes-plébános szóbeli közlése szerint a horvát hangzású családnevek 1780-tól kezdve szerepelnek az egyházi anyakönyvben, e családok ősei ebben az időben szegődtek el a felsőseggedi gróf Széchényi uradalomhoz. A Borovszky-felé megyei monográfiában² Segesd a legeredetibb Somogy megyei magyar községek között szerepel. Az 1910-es népszámlálás során Alsóseggeden a lakosság 99,8%-a, Felsőseggeden 97,8%-a volt magyar anyanyelvű, Felsőseggeden 2% német anyanyelvűként szerepel. Az alsóseggediek kb. 2/3 részében reformátusok, 1/3 részében római katolikusok, a felsőseggediek 96% ban római katolikusok voltak.

A felvétel és feldolgozás módszere

A segesdi etnikai embertani vizsgálatokra 1986-ban a tudósúrésekkel párhuzamosan került sor. Összesen 129 személy jelent meg a vizsgálaton, közülük 125 őslakos, 4 bevándorolt volt. Az utóbbiak vizsgálati lapjait feldolgozás előtt elkülönítettem. A 125 őslakos közül 60–60 a 24–60 éves férfiak és nők száma, a feldolgozás ezen korcsoport adataira épül. A méreteket Martin³ technikájával vettem fel, a leíró jellegek tekintetében figyelembe vettem Martin előírásain kívül a Weninger⁴ által leírt szempontokat is. A szemszínt a Martin–Schulz, a hajszínt Fischer–Saller tábla alapján rögzítettem. A méretek és jelzők átlagait (\bar{x}) és varianciáit (s^2) az 1., a kvalitatív jellegek megosztását a 2. táblázatban adom meg. A segesdi hét méretét, két jelzőjét és hét kvalitatív jellegét a Hiernaux-féle

távolság számítással⁵ összehasonlítom hat dunántúli magyar népességgel (5. táblázat). A hat összehasonlított népesség adatai a 3. és a 4. táblázatban láthatók. A segesdi férfiak méreteinek és jelzőinek szigma rációit⁶ a 6. táblázatban adom meg.

Eredmények

Testmagasság

A segesdi 24–60 éves férfiak átlagos termete magas, a nőké nagyközepes. Az összehasonlított népe- ségek közül a férfiaknál a telepese eredetű ceceiek kivételével a többiek termete magas, a nőknél a csömödérieké és az őrszentpéterieké magas, a segesdié és a többi négy népességé nagyközepes. Hazánkban 1987 végéig általam vizsgált 118 község és mezőváros népességei között férfiaknál a csömödériek után a segesdié testmagasságának átlaga a legnagyobb, több mint 5 cm-rel magasabb az eddigi magyar átlagnál.

Fejhossz

A segesdi férfiak és nők feje egyaránt „hosszú”. Az összehasonlított népe- ségek közül a férfiaknál a segesdié, a nőknél a ceceiek feje a leghosszabb és mindkét nemnél a darányiak feje a legrövidebb.

Fejszélesség

A segesdié és az összehasonlított népe- ségek feje mind a férfiaknál, mind a nőknél a széles kategóriába esik. A legfokozottabban széles a vörsi férfiak és a segesdi nők, legkevésbé széles a cecei férfiak és a csömödéri nők feje.

Homlokszélesség

A segesdi férfiak és nők homloka a magyar átlaghoz képest – mely a férfiaknál 112,88, nőknél 109,61 mm – fokozottabban széles. Az összehasonlított népe- ségek közül a vörsi férfiak és a segesdi nők homloka a legszélesebb és mindkét nemnél a ceceieknél a legkevésbé széles.

Járomviszélesség

A segesdi férfiak és nők járomíve egyaránt széles. Mindkét nemnél a széles kategóriába sorolható az

összehasonlított népségek járomíve is. A legnagyobb mértékben széles mindkét nemnél a vörsiek járomíve, legkevésbé pedig a cecei férfiaké és a darányi nőké.

Morfológiai arcmagasság

A segesdiek és az összehasonlított népségek arca mindkét nemnél „középmagas”. A férfiaknál viszonylag a legalacsonyabb a ceceiek, a legmagasabb a csömödériek arca, a nők e téren egységesebbek, csak 1,3 mm-es eltérés van a legkisebb és a legnagyobb átlag között.

Állkapocsszögletesség

A segesdi férfiak és nők állkapocsszöglete széles, nagyobb a magyar átlagnál is, mely férfiaknál 112,58, nőknél 105,56 mm. A telepesebb eredetű ceceiek kivételével az állkapocsszöglet a többi összehasonlított népségnél is szélesebb, mint a magyar átlag.

Orrmagasság

A segesdiek és az összehasonlított dunántúli népségek orrmagassága enyhén kisebb a magyar átlagnál, mely férfiaknál 53,98, nőknél 43,97 mm. Az összehasonlított népségek e téren egységesebbek, férfiaknál 1,0, nőknél 1,1 mm a legnagyobb eltérés az egyes átlagok között.

Fejfelző

A segesdi férfiak fejfelzőjének átlaga rövid, a nőké túlrövid. A fejfelző azon embertani jellegek közé tartozik, melyek tekintetében az általam vizsgált falusi és mezővárosi magyarok egységesebbek és ez a dunántúli magyarokra fokozottabban érvényes. A Duna–Tisza közti kunok és jászok fejfelzője a magyar átlagnál kisebb mértékben, a palócoké nagyobb mértékben rövid.⁷ Az összehasonlított dunántúli népség közül a ceceiek fejfelzője a legkevésbé rövid, a legfokozottabban rövid pedig a darányi férfiaké és a csányosrői nőké.

Arcjelző

A segesdiek és az összehasonlított dunántúli magyar népségek arcjelzője mindkét nemnél széles. A dunántúliaknál az arcjelző kissé szélesebb a magyar átlagnál, mert a Duna–Tisza közti magyarok arcjelzőjének átlaga mind a férfiaknál, mind a nőknél közel van a közepes arcjelző alsó határához.⁸

Orrjelző

A segesdiek orrjelzője mindkét nemnél „keskeny”. A vörsi férfiak kivételével, akiknél az orrjelző 0,1%-kal lépi túl a keskeny határát és esik a közepesbe, a többi összehasonlított népségek orrjelzője is keskeny.

Járomcsont formája

A segesdieknél és az összehasonlított dunántúli népségeknél a frontálisan lapult (előreálló) járomcsont

nagy többségben van. Ennek a formának a gyakorisága a segesdieknél a magyar őslakos népségek átlagához képest is igen jelentős, de a vörsieknél, valamint a darányi férfiaknál még fokozottabban mértékben volt észlelhető. A frontálisan lapult járomcsont nagy gyakorisága egyike középkorszaki eredetű örökségünknek.

Homlokprofil

A meredek homlok mind a segesdieknél, mind az összes dunántúli összehasonlított népségeknél túlnyomó többségben van, a cecei férfiak kivételével a 90%-os gyakoriságot is meghaladja, a darányi és a csömödéri nőknél pedig 100%.

Orrhát profilja

Az orrhát profiljának megoszlása mind Segesden, mind általában a magyaroknál⁹ a legkevésbé egységes megoszlású jellegek közé tartozik. Segesden mindkét nemnél konvex, egyenes, konkáv az előfordulás sorrendje, a konvex orrhát gyakrabban, az egyenes és főleg a konkáv orrhát ritkábban észlelhető a magyar átlaghoz képest. Az összehasonlított népségek többségénél hasonló a megoszlás, a telepesebb ceceieknél viszont lényegesen gyakoribb mind az egyenes, mind a konkáv orrhát gyakorisága, a csányosrői és a darányi nőknél pedig a konkáv forma aránya fokozottabban csökken, az egyenesé a magyar átlag körüli.

Orrhát kiemelkedése

A közepesen kiemelkedő orrhát a segesdi férfiaknál és nőknél nagy többségben van, az erősen kiemelkedő forma előfordulása is említésre méltó, a gyengén kiemelkedő viszont csak egy férfinnál volt észlelhető. A megoszlás az összehasonlított népségek többségénél hasonló, de az erősen kiemelkedő forma gyakorisága a csányosrői, csömödéri és cecei férfiaknál emelkedik, a cecei nőknél pedig jelentősen csökken.

Tarkó profilja

A segesdi férfiaknál és nőknél az enyhén domború tarkó van túlnyomó többségben. Az összehasonlított népségek közül a csömödéri férfiaknál a lapos forma jelentősen, a csömödéri, őriszentpéteri és cecei nőknél pedig kisebb mértékben az erősen domború forma aránya emelkedik a többi népségekhez képest.

Szemszín

A segesdieknél a barna szem szín gyakorisága a legnagyobb, a nőknél abszolút többségben is van. Bár a szem szín megoszlása a magyarok között a leginkább változó megoszlású jellegek közé tartozik, de az összehasonlított népségek között az őriszentpéteri-eknél, csányosrőiaknál, darányiaknál és a segesdi

nőknél a barna szemszín aránya jelentősen meghaladja a magyar átlagot.

Hajszín

A segesdi férfiaknál és nőknél kizárólag a barna-fekete hajszínárnyalatok voltak meghatározhatók. A cecei nők kivételével a barna-fekete hajszín gyakorisága meghaladja a 96%-ot, de ez magyar viszonylatban nem meglepő, mert a sötét hajszín igen jelentős túlsúlya miatt éppen e tekintetben a legeggyöntetűbbek a 24–60 éves magyarok 10301 férfinél a barna-fekete hajszín átlagos előfordulása 97,2%, 10504 nőnél 96,6%.

Hiernaux távolság számítás

Hiernaux disztancia számításokkal hasonlítottam össze a segesdiek és a kiválasztott dunántúli magyar népeiségek adatait 7 méret, 2 jelző és 7 kvalitatív jelleg alapján, melyek az alábbiak: testmagasság, fejhossz, fejszélesség, járomívszélesség, morfológiai arcmagasság, állkapocsszögletszélesség, fejjelző, arcjelző, előreálló (frontálisan lapult) járomcsont, meredek homlok, konvex orrhát, enyhén domború tarkó, erősen kiemelkedő orrhát, barna szemszín és barna-fekete hajszín. A számítások eredményei szerint a segesdi férfiak a telepese eredetű ceceiek kivételével a többi összehasonlított férfiaknál kisebb mértékben térnek el, mint a 16 jelleg esetén átlagosnak tekinthető 625-ös érték. A nőknél is a ceceiekkel mutatható ki a legnagyobb eltérés, de a csömödéri és a darányi nők is a fenti átlagos értéknél nagyobb mértékben különböznek a segesdiektől. Szembetűnő az a kis távolság, mely férfiaknál a csányoszróiakkal és a vörsiekkal, nőknél pedig a vörsiekkal és az őriszentpéteriekkal volt kimutatható. Nőknél adódott a legnagyobb és a legkisebb eltérés is, ugyanis a segesdiek eltérése a ceceiektől közel tízszer nagyobb, mint a vörsiektől.

Szigma ráció

A Howells-féle szigma ráció számítással¹¹ a 24–60 éves segesdi férfiak méreteinek és jelzőinek szórását az egész emberi faj átlagos szórásának százalékában fejeztem ki (7. táblázat). A segesdi férfiak méreteinek átlagos szigma rációja 94,15, a három indexé 82,61, mindkettő kisebb az átlagos szórásnál. A segesdi férfiak különösen e jelzők szórása szempontjából homogének (egyöntetűek).

A taxonómiai megoszlás

A taxonómiai elemzést Lipták Pál módszerének¹² kisebb módosításával^{13,14} végeztem. Álláspontom e téren a Lipták tankönyvben¹⁵ ismertetett rendszertől abban tér el, hogy a turanid típus túlnyomóan europid jellegű formáit, melyek Liptáknál 1962 óta cromagnoid-C, cromagnoid-C+turanid és pamiri+turanid megjelöléssel szerepelnek, én továbbra is a turanidok közé

sorolom. A dunántúliaknál gyakori típusoknál a jegyzetekben megadom a korábbi típus-standardoktól¹⁶ eltérő termetátlagokat.

A vizsgált segesdiek között három típusnak, a turanidnak, a pamirinak és a dinárinak van jelentősebb szerepe a népesség összetételében (8. táblázat).

Hasonlóan, mint általában a magyar néprajzi csoportoknál, a turanid típusnak erősebben mongoloid jellegű változata (1. kép) és a turanid középtípus (3. kép) – mely utóbbi az erősebben mongoloid jellegű változat, valamint az erősen andronovói jellegű és az alföldi változat között áll – Segesden is csak ritkábban észlelhető. Lényegesen gyakoribbak az alábbi, túlnyomóan europid jellegű formák. Az erősen andronovói jellegű változatot a 2., az alföldit a 4–8. képekkel mutatom be. A segesdiek között is leggyakoribb alföldi változatra a magas vagy nagyközepes termet, a fej nagy méretei mellett rövid-túlrövid fejjelző, széles-igen széles, közép magas arc mellett széles arcjelző, frontálisan lapult (előreálló) járomcsont, meredek homlok, egyenes vagy enyhén konvex, az arc síkjából közepesen kiemelkedő orrhát, enyhén domború tarkó, barna vagy zöldesbarna szemszín és barna-fekete hajszín a jellemző. Mind Segesden, mind általában a dunántúli őslakosoknál a tipikus alföldi változattal minden jelleg tekintetében megegyező egyedeknél a Duna–Tisza köziekhez képest gyakoribb volt a magas termet és a közepesen kiemelkedő, enyhén konvex orrhát az a formája, melyet Bartucz Lajos rövid sasornak nevezett és melyet az egyenes orrhát mellett a turanidokra szintén jellemzőnek említett.¹⁷ Az alföldi és az erősen andronovói jellegű turanid változat között csak fokozati eltérés van, az utóbbiak termete szinte kivétel nélkül magas, a Dunántúlon gyakran igen magas,¹⁸ a fej és az arc méretei a morfológiai arcmagasság kivételével kissé fokozottabban nagyok, a járomcsont is nagyobb, frontálisan lapultabb, a glabella átlagban erősebben fejlett és a gonoin táj is gyakrabban enyhén kiugró. A turanid típusba soroltak között a turano-pamiri átmeneti forma (10–14. kép) a leggyakoribb.

A markáns pamiri típus jellegei, az átlagban nagyközepes termet,¹⁹ a fej kis méretei mellett túlrövid-rövid fejjelző, enyhén széles-középszéles, közép magas arc mellett közepes arcjelző, lekerekített járomcsont, meredek homlok, az arc síkjából a közepesenél kissé erősebben kiemelkedő, enyhén konvex vagy egyenes orrhát, csörszerűen lefelé és befelé görbülő orrcsúcs, enyhén domború vagy lapos tarkó lambdatáji lapultsággal, barna-fekete hajszín és barna vagy kevert (zöldes) szemszín együttesen egyetlen vizsgált segesdinél sem voltak észlelhetők. A 18. és 19. képekkel bemutatott, pamiroidnak meghatározott személyek állnak viszonylag a legközelebb a markáns pamiri típushoz. Lényegesen gyakoribb a pamiro-turanid átmeneti forma (15–17. kép), melynél a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb és a járomcsont frontálisan enyhén lapult.

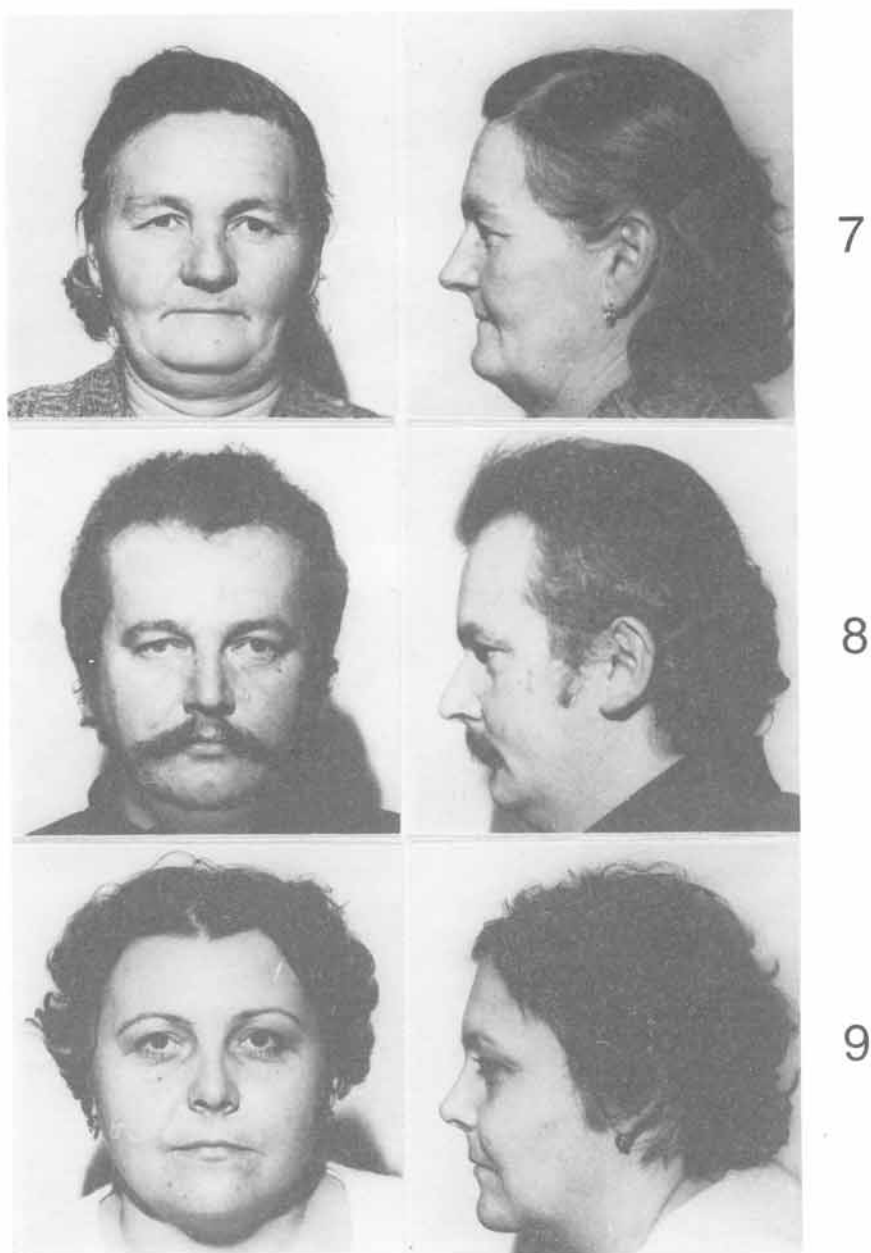
A klasszikus (balkáni) dinári típus jellegei, a magas termet,²⁰ a magyar átlagnál kisebb fejhossz és fejszélesség mellett túlrövid-rövid fejjelző, középszéles-enyhén széles, magas-igen magas arc mellett keskeny arcjelző, előre keskenyedő járomcsont, enyhén meredek homlok, az arc síkjából erősen kiemelkedő, a csontos orr felső vagy középső harmadától kezdve konvex orrhát, lapos tarkó, barna-fekete hajszín, általában barna vagy kevert (zöldes), de a nóríd változatnál világos szemszín együttesen egyetlen segesdinél sem voltak észlelhetők. A 20–21. képekkel bemutatott, dinaroidnak meghatározott férfiak állnak viszonylag kö-

zel a fenti típusleíráshoz. A dinaroidoknál gyakoribb a dinári+turanid keveredés, melynél kb. azonos testmagasság mellett a fej méretei nagyobbak, mint a klasszikus dinárinál, az arc kifejezetten széles, kevésbé magas, a homlok és az állkapocsszöglet szélesebb és a járomcsont frontálisan lapult (22–23. kép). A jászoknál meghatároztam egy keleti dinaroid változatot,²¹ mely a Dunántúl déli és nyugati részében is észlelhető volt. Hasonló jellegegyütteseket mutatott be különböző kevert formáikkal együtt Abdushelishvili,²² melyek együtt kaukázusi változatként vannak említve,²³ valamint Engin-nalev is anadolid-dianrid²⁴ megjelöléssel. A bemutatott

képanyagok alapján a kaukázusi népeknél a pamiri, a turanid, a keleti mediterrán és az előázsiai típus jellegei ismerhetők fel. Lehetségesnek tartom, hogy a jellegek „szerencsés” kombinációja esetén a pamiri, turanid, előázsiai, illetve pamiri, turanid, keleti mediterrán jellegek keveredéséből a balkáni dinárihoz hasonló jellegegyüttes jöhet létre. Ez a keleti dinaroid forma túlnyomóan férfiaknál észlelhető, a Field által bemutatott kaukázusi oszét nőknél²⁵ a turanid típus alföldi és erősen andronovói változatai a leggyakoribbak, a pamiri előfordulása is jelentős és jellemzők e két típus átmeneti formái is. Dinaroid jellegek csak két nőnél

észlelhetők (7,7%), de ezek is turaniddal, illetve pamirival kevert formában. Enginalev ugyan az anadolid-dinaridot – melyet szerinte „török-dinárinak” is lehetne nevezni – a legnagyobb arányban, 27,4 %-ban mutatja ki, de a képekkel bemutatott 48 férfi egyikén sem lehet a klasszikus balkáni dinári típust felismerni, a balkáni dinárihoz hasonló jellegegyüttesek részben az előázsiaival, részben a pamirival erősen kevertek, ezen felül az anadolid-dinarid forma leírásának megfelelő jellegegyüttes képviselőinek túlnyomó többségénél a járomcsont is frontálisan lapult (előreálló), viszont a turanid típus másik fontos jellemzője, az igen

széles-széles járomív lényegesen kisebb mértékben jellemző rájuk, mint a magyarországi keleti dinaroid változatra. A képekkel bemutatott segesdiek közül a 23. képen bemutatott férfi áll közel a hazánkban észlelhető keleti dinaroidokhoz, akinél a fej nagyobb méretei, a lényegesen szélesebb járomív, homlok és állkapocsszöglet, a frontálisan lapult járomcsont, a kevésbé magas orrgyök, az arc síkjából igen erősen kiemelkedő és csak a csontos orr alsó részétől kezdve konvex orrhát a balkáni dináritól eltérő jellegű. A dinári-dinaroid jellegűek 75%-ban férfiakon észlelhetők.

A Segesden észlelhető többi típus közül egyedül a keleti mediterránok előfordulása említésre méltó. Ennek egyik kevert formáját a 24. képpel mutatom be. A többi típus gyakorisága Segesden nem éri el az 1,0%-ot.

Településtörténeti és etnogenetikai összefüggések

A segesdieknek és általában az 1987 végéig vizsgált, a török korban is fennmaradt helységek népességeinél igen nagy mértékben mutathatók ki a magyarországi törökös (török, styepppei iráni, mongol) réte-

10

11

12

gével kapcsolatba hozható típusok (turánid, pamiri, előázsiai, mongoloid) és ehhez a réteghez lehetne sorolni a dunántúli keleti mediterránok túlnyomó többségét, valamint a keleti dinaroidokat is. A finnugor jellegűek (urali, lapponoid és keletbalti típus volgai finn formái) a dunántúli őslakosoknál nem érik el a 4,5%-os magyar átlag felét sem, a régi szlávokra, germánokra jellemző típusok és formák előfordulása még fokozottabban jelentéktelen, Segesden pedig nem is voltak kimutathatók. Dalmácia őslakóira, az illírekre jellemző klasszikus (balkáni) dinári típus²⁶ gyakorisága ugyan a Dunántúl déli és nyugati részében általá-

ban emelkedik a magyar átlaghoz képest, de az e tájegységekben dinárinak-dinaroidnak meghatározott egyének kb 1/3 része közel áll a jászoknál észlelt keleti dinaroid változathoz.²⁷ Ez nem is lehet meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy a kunokkal együtt hazánkba beköltözött jászok a kaukázusi oszétekkel együtt a Közép-Ázsiából a Kubán folyó és a Kaukázus közé települt alán-szarmaták leszármazottai,²⁸ akik a török népeken kívül érintkeztek az ősi kaukázusi népekkel is, a Dunántúl nyugati és déli részeinek jelentős részét gyepűörként benépesítő kabaroknak pedig szintén volt alán eredetű rétegük is.²⁹ Györffy György

ugyan a kabarok összetevői között az onogurokon, kazárokon és alánokon kívül a khorezmieket is említi, de ezek nyelve besenyővel kevert alán volt.³⁰ Nehézséget okoz a balkáni és a keleti dinári jellegek biztos elhatárolása. Ugyanis, ha a klasszikus dinári típus a turanid, a pamiri és az előázsiai közül kettővel keveredik, a kaukázusi vagy a „török dinárihoz” hasonló jellegegyüttes jöhet létre, de a részbeni keleti kapcsolat ez esetben is kétségtelen.

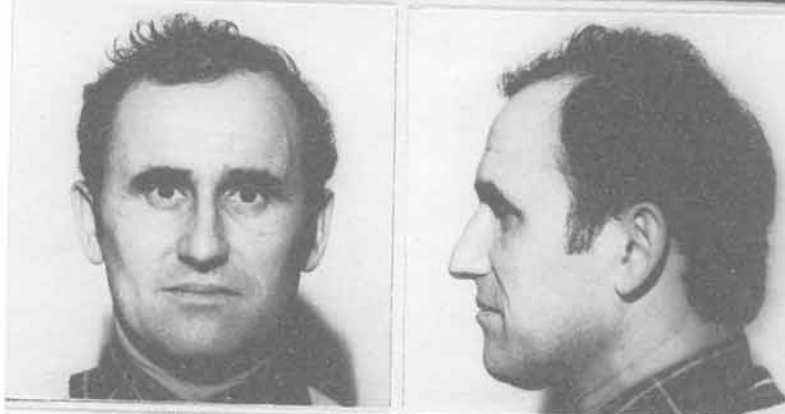
1986 és 1987-ben súlypontilag Somogy megyében vizsgáltam, ezért tanulmányoztam az ottani népese-
déstörténeti, régészeti és néprajzi kutatások eredmé-

nyeit is. Somogy megyében a régészek feltűnően sok avar temetőt tártak fel és ezek túlnyomó többsége griffes-indás mellékletű, azaz a magyar nép törökös rétegével azonos eredetű, a 670 körül a Kárpát medencébe betelepült onogurok hagyatéka, akik egy idő után az avar birodalom vezetését is átvették.³¹ Somogy megye vonatkozásában a vörsi griffes-indás későavar temető régészeti leleteinek lehet döntő jelentősége a honfoglalás előtti népesség összetétele szempontjából. Ebbe a temetőbe a 8. század végétől kezdve a 11. század végéig folyamatosan temetkeztek, a lovas és a gyalogos vezetők sorának közepé-

16

17

18

ben egy-egy honfoglaló magyar sír van, de ettől függetlenül a temetkezés a korábbi rend szerint tovább folytatódik.³² A fentiek alapján igazoltnak látszik László Gyula álláspontja, mely szerint a griffes-indás mellékletekkel temetkező avarkori onoguroknak jelentős szerepe volt a magyar nép kialakulásában³³ és ez Somogy megyére fokozottabban lehet érvényes. E tekintetben fontos adat, hogy mind a típusok megoszlása, mind a Hiernaux-távolság számítás szerint a mai segediek a vörsiekhez igen közel állnak. A Borovszky-féle Somogy megyei monográfia szerint a megye északi felének magyar népe a honfoglaló magyaroknak a

vendekkel való keveredéséből alakult ki, viszont a leírt külső-somogyi (észak-somogyi) embertani jellegek³⁴ a turanid típus alföldi és erősen andronovói jellegű változataival megegyezők, míg a honfoglalókra visszavezetett belső-somogyi (dél-somogyi) alkat és arcvonások a turano-pamiri és pamiro-turanid átmeneti formákkal azonosíthatók. Bár Segesden 1780-tól kezdve mutathatók ki a katolikus egyház anyakönyveiben horvát eredetű családnevek, arányuk az 1828. évi összeírásban 9 vagy 8% (1% horvát és szlovák eredetű egyaránt lehet), a déli horvátoknál túlnyomó dinári típus³⁵ gyakorisága csak 2,6%-kal haladja meg a vörsi

előfordulást, az északnyugati kaj-horvátoknál és a Dráva–Száva közti szlovéneknél gyakori keletbalti típus³⁶ pedig csak 0,8%-ban volt kimutatható és az is turaniddal kevert formában. Egyes horvát és horvát végződésű családnevek az 1828. évi bolhói és babócsai összeírásban is megtalálhatók, amiből arra lehet következtetni, hogy a családok ősei erről a környékről kerülhettek Segesdre, viszont vizsgálataim szerint Babócsán és Bolhón a gyakori délszláv eredetű nevek ellenére a törökös magyarokra jellemző típusok előfordulása 64,2, illetve 60,6%, lényegesen nagyobb az 57,0%-os dunántúli magyar átlagnál, a régi szlávoknál

gyakori jellegegyüttesek mindkét községben alig mutathatók ki, a dinári és a keleti dinaroid jellegek együtt 11,4 és 17,4%-ban voltak észlelhetők. A Hiernaux-távolság számítások szerint a babócsaiak és a bolhóiak lényegesen kisebb mértékben különböznek a dél-dunántúli színmagyar községek népességeitől, mint a katymári bunyevácoktól.³⁷ A dél- és nyugat-dunántúli vizsgálatok során lehetőségem volt a jászoknál meghatározott keleti dinaroid változatoknak a balkáni dinaritól eltérő jellegeit folyamatosan tanulmányozni és ezeket felismerni kevert formák esetén is. A keleti dinaroid változat leírása és képekkel való bemutatása

22

23

24

nemcsak a hazai, hanem a külföldi kutatók számára is betekintést nyújthat olyan problémák mérlegeléséhez, melyek a Szovjetunió területén elsősorban Magyarországon tanulmányozhatók. Mig azonban Natishvili és Abdushelishvili³⁸ a kaukázusi változatról a kevert formákkal együtt adtak leírást, mely többnyire ráillik minden második délkelet-európai és törökországi férfire, az én tanulmányaimban e változat leírásán kívül a képek és az egyéni méretek is megtalálhatók.^{39,40,41,42} E téma tanulmányozásához jó segítséget nyújtott nekem Enginalev négy török községre vonatkozó tanulmánya,⁴³ elsősorban a táblázatok, a fény-

képtáblák és az észlelt főbb jellegegyüttesek leírása. Bár Enginalev a vizsgált törökök középázsiai eredetű jellegegyütteseit nem ismerte fel, a dinárit és az alpit pedig jelentősen túlértékelte, az előzásiai viszont alulértékelte, de a középázsiai, kaukázusi és magyarországi adatok figyelembe vételével a típusok és változatok átértékelését el lehet végezni.

1. A klasszikus dinári típus markáns formában egyetlen képekkel bemutatott egyénnél sem észlelhető, dinaroid is csak egy van, az is az európai részen (Edirne 7. kép). Az anadolid-dinaridként jelölt típus leírása inkább azokkal azonosítható, akiknél részben a

pamiri, részben az előázsiai jellegek túlsúlyát látom, az e változatra megadott nagyközepes termet is a pamirihoz és az előázsiaihoz áll közelebb.

2. Az alpi típusra a kerek arc és a konkáv orrhát a jellemző, ezzel szemben Enginlev az e típusba soroltak között csak 32,6 %-ban mutatta ki a kerek arcformát és 15,2 %-ban a konkáv orrhátat.

3. Az atlanto-mediterránnak minősített jellegegyüttes a türkméneknél gyakori, transzkáspinak nevezett keleti mediterrán változattal azonosítható⁴⁴ és a Burza 3. és 7. képeken igen jellegzetes formában látható. E változat magyar őslakos népségeknél is eléggé gyakori, elsősorban a Duna–Tisza közti kunoknál és a velük szomszédos községekben.^{45,46,47,48} Az embertani közelállást történeti adatok is alátámasztják, mert az oszmán-törökök ősei Türkménisztán területéről telepedtek át Anatóliába, a kunok pedig az Aral tó környékéről indultak el Európába, Türkménisztránnal határos vidékről.

4. Enginlev említi a gyakori széles állkapocsszögletet és ezt cromagnoid hatásként értékeli. Nem veszi figyelembe, hogy ez gyakran összefüggésben van a frontálisan lapult járomcsonttal, melyeket ugyan szintén említi, de a jellegegyüttest nem azonosítja a turanid típus túlnyomóan europid és csak kisebb részben mongoloid jellegű, erősen andronovói és alföldi változataival. Enginlev abból a szerintem téves hipotézisből indult ki, hogy az ősi török népekre a mongolid típus volt a jellemző, holott Középázsia északi felében a turanid típust az europid jellegű andronovói alapréteg határozta meg és csak kisebb mértékben kapcsolódtak hozzá mongoloid jellegek.^{49,50} A turanid típus túlnyomóan europid jellegű változatai keleten elsősorban az északi és déli kazakoknál,⁵¹ az északi üzbégeknekél,⁵² a kaukázusi oszétéknél⁵³ és a bulgáriai tatároknál gyakoriak,⁵⁴ a mongoloid hatás Közép-Ázsiában is csak a 12–18 század között, a mongol hódítástól kezdve erősödött.

Bár Enginlev nem ismerte fel az általa vizsgált törököknél a középázsiai török népeknél gyakori turanid, pamiri és transzkáspi jellegeket és az előázsiai típust is alulértékelt, adatai és a közölt szakfényképek mégis fontos ismereteket nyújtanak az oszmán-török nép embertani jellegeinek megismeréséhez, ami azért is fontos, mert az oszmán-törökök kb. 250 évig

tartották megszállás alatt Magyarország jelentős részét, ezért a törökökkel való keveredéssel is számolnunk kell. Az oszmán-törökök a délszláv nyelvű népek által lakott területek túlnyomó részét is meghódították, Szerbiát, Montenegrót, Boszniát, valamint Horvátország délkeleti és északkeleti részét már korábbi időszakban, ezért a törökökkel való keveredés e területek népeinél fokozottabb lehetett. A Baja környéki bunyevácoknál és sokácoknál jelentős az előázsiai típus előfordulása, a magyar átlagnál lényegesen nagyobb. E típus Kelet-Törökországban gyakori,⁵⁵ ezért feltételezhető, hogy ez a bunyevácoknál és sokácoknál török hatás eredménye lehet.

Összefoglalás

A vizsgált dunántúli magyar őslakosoknál, így a segedieknél is igen nagy arányban mutathatók ki a turanid és a pamiri típus. A segediek a típusok megoszlása szempontjából azon Somogy megyei népségek közé tartoznak, melyek a legközelebb állnak az oszmán-törökök által meg nem szállt nyugatmagyarországi területek őslakosaihoz, amit az őriszentpéteri és a csömödéri férfiak vonatkozásában a Hieraux-távolság számítások (5. táblázat) is igazolnak. A nyelvészeti szempontból legközelebbi rokonainknak tartott vogulokra és osztjákokra jellemző urali típus Segesden nem volt kimutatható, a Dunántúlon eddig csak két személynél észleltem. Fentiekre való tekintettel fontosnak látszott e munka keretében a török népekre vonatkozó történeti és etnikai embertani tanulmányok egyes adatait is említeni. A súlypontilag Közép-Ázsiával, a Kaukázussal és Anatóliával foglalkozó kutatók számára is jó kiindulópontot nyújthatnak 118 magyarországi helységekre kiterjedő adataim, melyeket jól kiegészítik a bulgáriai tatárookra vonatkozó eredményeim.⁵⁶ A segediek adatai a közölt többi dunántúli eredményekkel együtt arra utalnak, hogy e tájegység magyar népe embertani szempontból az országos átlagnál nagyobb mértékben őrizte meg a honfoglalók törökös rétegének túlsúlyát, mely az oszmán-török megszállás alatt is folyamatosan lakott helységek népségeire fokozottabban érvényes, így a segediekre is.

1. táblázat

A 24–60 éves segesdiek méreteinek és indexeinek fontosabb paraméterei
(Die wichtigeren Parameter der Masse und Indizes der 24–60jährigen von Segesd)

Jelleg – Merkmal (Martin No.)	Férfiak – Männer			Nők – Frauen		
	n	\bar{x}	s ²	n	\bar{x}	s ²
Testmagasság (1)	60	174,48	38,20	60	158,25	31,54
Fejhossz (1)	60	189,13	33,29	60	179,45	26,29
Fejszélesség (3)	60	161,70	36,19	60	156,25	24,00
Homlokszélesség (4)	60	114,57	15,54	60	112,12	17,16
Járomívszélesség (6)	60	148,18	37,81	60	141,10	34,45
Morfológiai arcmagasság (18)	60	121,40	31,38	60	110,23	23,68
Állkapocsszögletisélesség (8)	60	114,97	35,02	60	108,95	25,54
Orrmagasság (21)	60	53,27	7,96	60	49,27	6,25
Orrszélesség (13)	60	36,50	4,34	60	33,20	3,38
Fejjelző (3:1)	60	85,67	11,08	60	87,11	9,35
Arcjelző (18:6)	60	82,00	19,87	60	78,20	12,58
Orrjelző (13:21)	60	68,76	23,74	60	67,56	26,81

2. táblázat

A kvalitatív jellegek csoportjainak megoszlása a segesdiek 24–60 éves korcsoportjánál
(Verteilung der qualitativen Merkmalgruppen bei der 24–60jährigen Population von Segesd)

Jelleg – Merkmal	Forma – Form	Férfiak – Männer		Nők – Frauen	
		n	%	n	%
Felső szemhéj fedőránc Deckfalte des Oberlids	gyenge – schwach entwickelt	19	31,7	8	13,3
	közepes – mittel entwickelt	28	46,7	33	55,0
	erős – stark entwickelt	13	21,7	19	31,7
Járomcsont alakja Jochbeinform	lekerekített – anliegend	8	13,3	5	8,3
	frontálisan lapul – vorstehend	47	78,3	51	85,0
	előre keskenyedő – spitz auslaufend	5	8,3	4	6,7
Orrgyök szélessége Breite des Nasenwurzels	széles – breit	3	5,0	5	8,3
	közepes – mittelbreit	46	76,7	50	83,3
	keskeny – schmal	11	18,3	5	8,3
Orralap Gestalt des Nasenbasis	széles – breit	2	3,3	2	3,3
	közepes – mittelbreit	50	83,3	56	93,3
	keskeny – schmal	8	13,3	2	3,3
Felsőajak vastagsága Breite der Oberlippe	vékony – dünn	20	33,3	17	28,3
	közepes – mittel	36	60,0	36	60,0
	vastag – dick	4	6,7	7	11,7
Alsóajak vastagsága Breite der Unterlippe	vékony – dünn	14	23,3	13	21,7
	közepes – mittel	33	55,0	40	66,7
	vastag – dick	13	21,7	7	11,7
Állmagasság Höhe des Unterkiefers	alacsony – niedrig	–	0,0	1	1,6
	közepes – mittelhoch	53	88,3	56	93,3
	magas – hoch	7	11,7	3	5,0

Jelleg – Merkmal	Forma – Form	Férfiak – Männer		Nők – Frauen	
		n	%	n	%
Gonion táj fejlettsége Entwicklung der Gonionpartie	gyenge – schwach	4	6,7	4	6,6
	közepes – mässig ausgeprägt	43	71,7	48	80,0
	kiugró – kräftig ausgeprägt	13	21,7	8	13,3
Homlokprofil Stirnprofil	előre domborodó – vorgewölbt	–	0,0	1	1,7
	meredek – steil	58	96,7	59	98,3
	hátrahajló – fliehend	2	3,3	7	0,0
Orrgyök magassága Höhe des Nasenwurzels	alacsony – flach	5	8,3	3	5,0
	közepes – mässig hoch	53	88,3	50	83,3
	magas – hoch	2	3,3	7	11,7
Orrhát profilja Profil des Nasenrückens	konkáv – konkav	3	5,0	6	10,0
	egyenes – gerade	24	40,0	26	43,3
	konvex – konvex	33	55,0	28	46,7
Orrhát kiemelkedése Hervorspringen der Nase	gyenge – schwach	1	1,7	–	0,0
	közepes – mittelmässig	40	66,7	50	83,3
	erős – kräftig	19	31,7	10	16,7
Orrcsúcs Nasenspitze	felálló – aufwärts gerichtet	6	10,0	6	10,0
	egyenes – vorwärts gerichtet	43	71,7	48	80,0
	lehajló – abwärts gerichtet	11	18,3	6	10,0
Orrszárny eredése a subnasale- hoz képest – Flügenansatz im Vergleich zum Subnasale	alul – unten	7	11,7	7	11,7
	egyenesen – gerade	9	15,0	17	28,3
	felül – oben	44	73,3	36	60,0
Állprofil Kinnprofil	hátrahajló – fliehend	–	0,0	–	0,0
	egyenes – gerade	–	0,0	–	0,0
	előreálló – vorspringend	60	100,0	60	100,0
Állkapocsszöglet Unterkieferwinkel	derékszögű – rechteckig	60	100,0	59	98,3
	tompa szögű – stumpfwinkelig	–	0,0	1	1,7
Tarkó profilja Hinterhauptprofil	erősen domború – stark abgerundet	3	5,0	6	10,0
	enyhén domború – mässig abgerundet	43	71,7	54	90,0
	lapos – flach	14	23,3	–	0,0
Szemszín Augenfarbe	világos (1a–4a)	16	26,7	13	21,7
	kevert (4b–8,10)	17	28,3	12	20,0
	barna (9, 11–16)	27	45,0	35	58,3
Hajszín Haarfarbe	vörös (I–VI)	–	0,0	–	0,0
	szőke (A–L)	–	0,0	–	0,0
	átmeneti (M–O)	–	0,0	–	0,0
	barna–fekete (P–Y)	60	100,0	60	100,0

3. táblázat

Méretek és jelzők összehasonlítása
(Vergleich der Masse und Indizes)

Férfiak – Männer

Jelleg – Merkmal (Martin No.)	Cece	Csányosrőr	Darány	Vörs	Csömödér	Öriszentpéter
Testmagasság (1)	168,4	171,2	171,8	172,2	174,8	172,5
Fejhossz (1)	188,3	188,9	185,9	188,8	188,0	188,8
Fejszélesség (3)	159,9	161,9	160,4	163,3	161,0	162,6
Homlokszélesség (4)	112,7	114,3	114,1	114,7	114,0	114,1
Járomívszélesség (6)	145,6	147,4	146,1	149,4	146,6	147,2
Morfológiai arcmagasság (18)	119,1	121,1	120,0	121,1	122,9	119,8
Állkapocsszögletszélesség (8)	112,0	115,0	114,0	114,6	114,0	113,7
Orrmagasság (21)	53,5	53,7	53,0	52,8	53,6	52,7
Orrszélesség (13)	36,2	36,1	36,1	36,9	35,6	36,4
Fejjelző (3:1)	85,1	85,7	86,4	86,6	85,6	86,1
Arcjelző (18:6)	81,8	82,3	82,3	81,1	83,9	81,4
Orrjelző (13:21)	68,0	67,5	68,4	70,1	66,6	69,0

Nők – Frauen

Jelleg – Merkmal (Martin No.)	Cece	Csányosrőr	Darány	Vörs	Csömödér	Öriszentpéter
Testmagasság (1)	157,2	158,7	156,6	157,7	160,2	159,5
Fejhossz (1)	180,4	177,6	177,3	180,1	178,6	180,1
Fejszélesség (3)	154,2	155,1	153,6	155,6	153,1	156,2
Homlokszélesség (4)	110,0	110,4	110,8	111,4	110,4	110,9
Járomívszélesség (6)	140,0	139,7	137,9	142,0	138,2	139,5
Morfológiai arcmagasság (18)	112,0	110,3	111,6	111,9	111,4	110,7
Állkapocsszögletszélesség (8)	104,4	106,7	105,9	109,0	106,3	106,3
Orrmagasság (21)	49,6	49,7	49,9	49,3	49,7	50,4
Orrszélesség (13)	32,7	32,4	32,5	33,2	32,3	33,2
Fejjelző (3:1)	85,6	87,3	86,6	86,4	85,8	86,8
Arcjelző (18:6)	80,0	79,1	80,9	79,0	80,7	79,3
Orrjelző (13:21)	66,3	65,2	65,4	67,7	65,0	65,9

4. táblázat

Főbb kvalitatív jellegek megoszlásának összehasonlítása 24–60 éveseknél
(Vergleich der Verteilung der wichtigsten qualitativen Merkmalgruppen bei den 24–60jährigen Personen)

Férfiak – Männer

Forma – Form	1	2	3	4	5	6
Járomcsont alakja – Jochbeinform (%)						
lekerekített – anliegend	25,9	13,2	14,3	11,9	16,5	18,9
frontálisan lapult – vorstehend	65,4	71,7	80,0	78,6	69,6	71,7
előre keskenyedő – spitz auslaufend	8,6	15,1	5,7	9,5	13,9	9,4
Homlokprofil – Stirnprofil (%)						
előre domborodó – vorgewölbt	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
meredek – steil	76,5	98,1	97,1	95,2	97,5	100,0
hátrahajló – fliehend	21,0	1,9	2,9	4,8	2,5	0,0
Orrhát profilja – Profil des Nasenrückens (%)						
konkáv – konkav	9,9	0,0	5,7	4,8	3,8	1,9
egyenes – gerade	48,1	37,7	34,3	42,9	32,9	37,7
konvex – konvex	42,0	62,3	60,0	52,4	63,3	60,4
Orrhát kiemelkedése – Hervorspringen der Nase (%)						
gyenge – schwach	0,0	0,0	0,0	2,4	0,0	3,8
közepes – mittelmässig	63,0	60,4	77,1	78,6	60,8	75,5
erős – kräftig	37,0	39,6	22,9	19,0	39,2	20,8
Tarkó profilja – Hinterhauptprofil (%)						
erősen domború – stark abgerundet	14,8	3,8	5,7	2,4	2,5	7,5
enyhén domború – mässig abgerundet	67,9	69,8	68,6	80,9	57,0	86,8
lapos – flach	17,3	26,4	25,7	16,7	40,5	5,7
Szemszín – Augenfarbe (%)						
világos (1a–4a)	28,4	18,9	28,6	16,7	26,6	15,0
kevert (4b–8, 10)	32,1	17,0	11,4	28,6	24,1	20,8
barna (9, 11–16)	39,5	64,1	60,0	52,4	+48,1	64,2
Hajszín – Haarfarbe (%)						
vörös (I–VI)	0,0	0,0	0,0	2,4	0,0	0,0
szőke (A–L)	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	0,0
átmeneti (M–O)	3,7	1,9	0,0	0,0	0,0	0,0
barna-fekete (P–Y)	96,3	98,1	100,0	97,6	98,7	100,0

1 Cece; 2 Csányoszőró; 3 Darány; 4 Vörs; 5 Csömödér; 6 Őriszentpéter
+ egy férfinál a két szem színe eltérő – bei einem Mann „Heterochromia Iridis“

Nők – Frauen

Forma – Form	1	2	3	4	5	6
Járomcsont alakja – Jochbeinform (%)						
lekerekített – anliegend	36,0	9,8	22,9	3,8	10,3	13,7
frontálisan lapult – vorstehend	64,0	75,6	71,4	92,3	83,3	76,5
előre keskenyedő – spitz auslaufend	0,0	14,6	5,7	3,8	6,4	9,8
Homlokprofil – Stirnprofil (%)						
előre domborodó – vorgewölbt	4,3	0,0	0,0	1,9	0,0	0,0
meredek – steil	91,3	97,6	100,0	98,1	100,0	98,0
hátrahajló – fliehend	4,3	2,4	0,0	0,0	0,0	2,0
Orrhát profilja – Profil des Nasenrückens (%)						
konkáv – konkav	28,7	2,4	2,9	9,6	12,8	7,8
egyenes – gerade	55,7	53,7	48,6	42,3	41,0	45,1
konvex – konvex	15,7	43,7	48,6	48,1	46,5	47,1
Orrhát kiemelkedése – Hervorspringen der Nase (%)						
gyenge – schwach	3,5	0,0	0,0	0,0	1,3	2,0
közepes – mittelmässig	87,8	78,0	80,0	78,8	82,0	82,3
erős – kräftig	8,7	22,0	20,0	21,2	16,7	15,7
Tarkó profilja – Hinterhauptprofil (%)						
erősen domború – stark abgerundet	17,4	4,9	11,4	9,6	19,2	17,6
enyhén domború – mässig abgerundet	81,7	92,7	85,7	88,5	76,9	82,4
lapos – flach	0,9	2,4	2,9	1,9	3,8	0,0
Szemszín – Augenfarbe (%)						
világos (1a–4a)	28,7	14,6	17,1	23,1	20,5	23,5
kevert (4b–8, 10)	35,7	24,4	25,7	32,7	32,1	19,6
barna (9, 11–16)	35,7	61,0	57,2	44,2	47,4	56,9
Hajszín – Haarfarbe (%)						
vörös (I–VI)	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	0,0
szőke (A–L)	7,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
átmeneti (M–O)	3,5	0,0	0,0	1,9	1,3	0,0
barna-fekete (P–Y)	89,5	100,0	100,0	98,1	97,4	100,0

1 Cece; 2 Csányoszró; 3 Darány; 4 Vörs; 5 Csömödér; 6 Őriszentpéter

6. táblázat
A Howells-féle szigma ráció
(Die Sigma Rationen nach Howells)

Testmagasság (1)	106,55	Orrmagasság (21)	74,21
Fejhossz (1)	93,06	Orrszélesség (13)	71,72
Fejszélesség (3)	115,77	Méretek átlagos szigma rációja	94,15
Homlokszélesség (4)	80,41	Fejjelző (3:1)	97,94
Járomívszélesség (6)	116,04	Arcjelző (18:6)	87,45
Morfológiai arcmagasság (18)	87,50	Orrjelző (13:21)	62,44
Állkaposcszögletszélesség (8)	102,07	Jelzők átlagos szigma rációja	82,61

7. táblázat
A segesdi népesség taxonómiája
(Taxonomie der Population von Segesd)

Típus – Typ	Férfiak – Männer		Nők – Frauen		Együtt – Zusammen	
	n	%	n	%	n	%
turanid	24	38,7	37	58,7	61	48,8
pamiri	12	19,4	10	15,9	22	17,6
dinári	12	19,4	2	3,2	14	11,2
keleti mediterrán (ostmed.)	3	4,8	4	6,3	7	5,6
keletbalti (ostbaltische)	–	0,0	1	1,6	1	0,8
előázsiai (armenid)	1	1,6	–	0,0	1	0,8
lapponid	–	0,0	1	1,6	1	0,8
mongoloid	–	0,0	1	1,6	1	0,8
meghatározatlan (x)	10	16,1	7	11,1	17	13,6
Összesen (zusammen)	62	100,0	63	100,0	125	100,0

8. táblázat
A taxonómiai megoszlás összehasonlítása (%)
(Die vergleichende Ergebnisse der taxonomischen Analyse [%])

Típus – Typ	1	2	3	4	5	6	7	8
turanid	48,8	19,3	47,0	42,3	47,6	40,5	41,2	35,6
pamiri	17,6	10,0	18,0	23,9	20,0	17,3	24,3	17,6
dinári	11,2	6,7	15,0	5,6	8,6	10,1	6,6	8,5
keleti mediterrán (ostmediterraner)	5,6	1,9	3,0	4,2	2,9	4,8	7,4	4,4
keletbalti (ostbaltischer)	0,8	5,6	1,0	2,8	3,8	3,6	1,5	3,9
előázsiai (armenid)	0,8	4,8	3,0	1,4	1,9	2,4	1,5	3,1
lapponoid	0,8	1,5	0,0	0,0	1,0	0,6	1,5	0,9
mongoloid	0,8	0,7	1,0	1,4	1,0	0,6	0,7	0,7
alpi	0,0	4,4	0,0	0,0	0,0	0,6	0,7	1,7
gracilis mediterrán	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
cromagnoid	0,0	0,4	1,0	0,0	0,0	0,6	0,0	0,3
északi (nordische)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
atlanto-mediterrán	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
urali	0,0	0,4	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0	0,1
meghatározatlan (x)	13,6	43,7	11,0	16,9	13,3	19,0	14,7	22,3

1 Segesd; 2 Cece; 3 Csányoszró; 4 Darány; 5 Vörs; 6 Csömödér; 7 Óriszentpéter;
8 Dunántúl összesen (17 község) – Transdanubien zusammen (17 Dörfer)

5. táblázat
A Hiernaux-féle távolság indexek
(Die Indizes der Distanzen nach Hiernaux)

Férfiak – Männer						
	Cece	Csányosrzó	Darány	Vörs	Csömödér	Őriszentpéter
Segesd	1616	362	574	399	474	568

Nők – Frauen						
	Cece	Csányosrzó	Darány	Vörs	Csömödér	Őriszentpéter
Segesd	2452	474	942	256	1136	393

9. táblázat
A fényképtáblákon szereplő egyének antropológiai jellemzői
(Die charakteristischen Eigenschaften der Personen auf den Fototafeln)

Sorszám	Testmagasság (1)	Fejhossz (1)	Fej szélesség (3)	Homlok szélesség (4)	Járomív szélesség (6)	Morfológiai arc magasság (18)	Állkapocs szöglet- szélesség (8)	Orrmagasság (21)	Orrszélesség (13)	Fejjelző (3:1)	Arcjelző (18:6)	Szem szín (Martin-Schulz)	Haj szín (Fischer-Saller)	Típus (Typen)
1	173,9	200	166	122	150	132	110	54	41	83,00	88,00	13	Y	turanid
2	163,1	177	159	111	143	109	111	50	36	89,83	76,22	6	W	turanid
3	166,1	191	166	116	152	124	120	55	38	86,91	81,58	14	Y2	turanid
4	153,3	180	156	116	145	110	113	47	33	86,67	75,86	11	W	turanoid
5	170,2	187	172	118	160	116	118	48	35	91,98	72,50	13	W	turanoid
6	164,8	179	155	116	141	113	115	50	33	86,11	80,14	15	X	turanoid
7	160,1	177	157	116	146	103	110	46	35	88,70	70,55	9	V	turanoid
8	171,4	191	172	121	154	115	120	52	36	90,05	74,68	5	Y	turanoid
9	164,2	185	166	117	149	120	116	50	33	89,73	80,54	13	W	turanoid (+x)
10	160,9	174	162	117	144	109	108	47	32	93,10	75,69	15	X	tur-(pam)
11	168,0	189	162	111	142	115	108	51	37	86,17	80,99	15	X	tur-(pam)
12	156,0	179	154	108	137	105	103	49	32	85,56	76,64	13	U	tur-pam
13	155,8	184	163	117	142	112	112	49	31	88,59	78,87	13	T	tur-pam
14	170,3	186	159	110	141	113	111	49	36	85,48	80,14	15	V	tur-pam
15	162,1	172	155	109	134	109	107	50	33	90,12	81,34	14	W	pam-tur
16	156,9	181	158	114	147	112	116	52	35	87,29	76,19	13	X	pam-tur
17	166,7	181	160	114	146	118	113	51	32	88,40	80,82	15	Y2	pam-(tur)
18	161,7	181	160	109	140	111	106	50	29	88,40	79,29	13	W	pamiroid
19	172,2	183	156	114	153	125	120	57	40	85,25	81,70	3	X	pamiroid
20	179,0	191	167	116	147	130	115	58	34	87,43	88,44	14	V	dinaroid
21	180,9	183	162	115	145	127	107	56	37	88,52	87,59	9	W	dinaroid
22	176,1	192	170	116	157	123	116	54	35	88,54	78,34	5	W	din+tur
23	182,3	190	163	120	157	129	120	58	34	85,79	82,17	3	W	din+tur
24	188,0	200	165	117	146	121	121	56	35	82,50	82,88	8	W	kel.med.+tur

Y2 jelzéssel a Fischer-Saller táblában nem szereplő koromfekete árnyalatot vettem fel
Mit dem Zeichen Y2 nahm ich in der Fischer-Saller Tabelle nicht vorkommenden rußschwarzen Farbton auf

J E G Y Z E T E K

- 1 *Borovszky S.* (1914): Somogy vármegye 34, 64.
- 2 *Borovszky S.* (1914): I. m. 197–222.
- 3 *Martin, R.–Saller, K.* (1957–1966): Lehrbuch der Anthropologie I–VI. Stuttgart.
- 4 *Weninger, J.* (1940): Die anthropologischen Methoden der menschlichen Erbforschung. Handbuch der Erbbiologie des Menschen II: 1–50. Berlin.
- 5 *Piveteau, M. J.* (1965): Une nouvelle mesure de distance anthropologique entre populations. *Compte Rendu Acad. Sc. Paris*, t 260 (II. 8); 1748–1750.
- 6 *Thoma A.* (1957): Folytonos eloszlású jellegek variációjának mérése. *Anthrop. Közl.* 4; 70–72.
- 7 *Henkey Gy.–Kalmár S.* (1986): Adatok a magyar nép antropológiájához. *Cumania* 9; 421–468.
- 8 *Henkey Gy.–Kalmár S.* (1986): I. m. *Cumania* 9; 421–468.
- 9 *Henkey Gy.–Kalmár S.* (1986): I. m. *Cumania* 9; 421–468.
- 10 *Piveteau, M. J.* (1965): I. m. *Compte Rendu Acad. Sc. Paris*, t 260 (II. 8); 1748–1750.
- 11 *Thoma A.* (1957): I. m. *Anthrop. Közl.* 4; 70–72.
- 12 *Lipták P.* (1962): Homo sapiens – species collectiva. *Anthrop. Közl.* 6/1–2.
- 13 *Henkey Gy.* (1978a): Etnikai embertani vizsgálatok taxonómiai eredményei Közép-Magyarországon. *Cumania* 5; 395–396.
- 14 *Henkey Gy.* (1978b): A Magyar etnikai embertani vizsgálatok problémái. *Cumania* 5; 455–458.
- 15 *Lipták P.* (1969): Embertan és emberszármazástan. Budapest.
- 16 *Henkey Gy.–Kalmár S.* (1984): Kiskunsági őslakosok etnikai embertani vizsgálata. *Cumania* 8; 579–590.
- 17 *Bartucz L.* (1938): A magyar ember. Budapest; 415.
- 18 Az 1985–1987. évi dunántúli, valamint észak- és közép-tiszántúli típus standardok szerint a jellegzetesen erősen andronovói jellegű turanid változat átlagos termete férfiaknál 176,19, nőknél 162,94 cm, az alföldi változaté férfiaknál 172,60, nőknél 161,30 cm (Henkey, kézirat).
- 19 Az 1985–1987. évi dunántúli és tiszántúli típus standardok szerint a markáns pamiri típusú férfiak átlagos termete 170,14, a nőké 158,05 cm (Henkey, kézirat).
- 20 Az 1985–1987. évi dunántúli és tiszántúli típus standardok szerint a klasszikus (balkáni) dinári típus átlagos termete férfiaknál 175,78, nőknél 164,86 cm (Henkey, kézirat).
- 21 *Henkey Gy.* (1978a): I. m. *Cumania* 5; 398.
- 22 *Abdushelishvili, N.* (1968): Racial types of the Caucasus. Peabody Mus. Harvard Univ. Russian translation series 3/1.
- 23 *Natishvili, A. N.–Abdushelishvili, M. G.* (1960): Preliminary survey of Georgians. Peabody Mus. Harvard Univ. Russian translation series 1/2; 66–67.
- 24 *Enginalev, A.* (1963): Anthropologische Untersuchungen in vier türkischen Dörfern. *Homo* 14; 41.
- 25 *Field, H.* (1953): Contributions to the anthropology of the Caucasus. Peabody Mus. Harvard Univ. 48/1; Fig. 1–6.
- 26 *Bartucz L.* (1938): I. m. 395.
- 27 *Henkey Gy.* (1978a): I. m. *Cumania* 5; 398.
- 28 *Fodor F.* (1942): A Jászság életrajza. Budapest.
- 29 *Györffy Gy.* (1959): Tanulmányok a magyar állam eredetéről; 51–60.
- 30 *Harmatta J.* (1977): Irániak és finnugorok, irániak és magyarok. Magyar őstörténeti tanulmányok; 182.
- 31 *László Gy.* (1976): A bócsai fejedelmi sír és a keceli kard. *Cumania* 4; 87–114.
- 32 *Költő L.–Szentpéteri J.* (1988): Adatok az avar asszimiláció kérdéséhez. A Forrás 88/8-as számában megjelenés alatt.
- 33 *László Gy.* (1982): A kettős honfoglalásról. *História* 82/11; 3–4.
- 34 *Borovszky S.* (1914): I. m.; 199.
- 35 *Škerlj, B.* (1938): Zur Anthropologie der Jugoslawen. *Zeitschrift für Rassenkunde* 7; Stuttgart.
- 36 *Bartucz L.* (1938): I. m.; 403.
- 37 *Henkey Gy.* (1988): Babócsa és Bolhó népességének etnikai embertani vizsgálata. Kézirat.
- 38 *Natishvili, A. N.–Abdushelishvili, M. G.* (1960): I. m. Peabody Mus. Harvard Univ. Russian translation series 1/2; 66–67.
- 39 *Henkey Gy.* (1974): Jászboldogháza népességének etnikai embertani vizsgálata. Jász Múzeum Jubileumi Évkönyve, Jászberény; 248, 275.
- 40 *Henkey Gy.* (1978a): I. m. *Cumania* 5; 398, 436, 437.
- 41 *Henkey Gy.* (1979/80): A jászszentandrási jászok etnikai embertani vizsgálata. Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve; 235.
- 42 *Henkey Gy.* (1988): Adatok a Vas megyei magyarok etnikai embertanához. Múzeumi Közleményekben megjelenés alatt.
- 43 *Enginalev, A.* (1963): I. m. *Homo* 14; 29–47.
- 44 *Osányin, L. V.* (1959): Antropologiceszkij szosztav naszelenija Szrednyej Azii i etnogenez jejo narodov. III. Jerevan.
- 45 *Henkey Gy.* (1962/63): Szabadszállási kunok embertani vizsgálata. Népkutató Kör Évkönyve. Kecskemét; 25.
- 46 *Henkey Gy.* (1973): Dunapataj népességének etnikai embertani vizsgálata. *Anthrop. Közl.* 17; 109.
- 47 *Henkey Gy.* (1978a): I. m. *Cumania* 5; 400.
- 48 *Henkey Gy.–Kalmár S.* (1984): Kiskunsági őslakosok etnikai embertani vizsgálata. *Cumania* 8; 566.
- 49 *Ginzburg, V. V.* (1966): Die Entstehung des mittelasiatischen Zwischenstromtypus. *Homo* 17/3; 181.
- 50 *Ismagulov, O.* (1970): Naszelenie Kazahsztana ot epochi bronzu do szovremennoszti. A Kazah Sz. Sz. R. „Nauka” kiadója. Alma-Ata.
- 51 *Ismagulov, O.* (1982): Etniceszkaja antropologia Kazahsztana. A Kazah Sz. Sz. R. „Nauka” kiadója. Alma-Ata.
- 52 *Miklasevszkaja, N. N.* (1968): Contributions to the physical Anthropology of Central Asia. Peabody Mus. Harvard Univ. Russian translation series 3/2.
- 53 *Field, H.* (1953): I. m. Peabody Mus. Harvard Univ. 48/1; Fig. 1–6.
- 54 *Henkey Gy.* (1972): Rusze-környéki tatárok embertani vizsgálata. *Anthrop. Hung.* 11; 153–154.
- 55 *Eickstedt, E.* (1934): Rassenkunde und Rassengeschichte der Menschheit. Stuttgart.
- 56 *Henkey Gy.* (1972): I. m. *Anthrop. Hung.* 11; 137–164.

IRODALOM

- Abdushelishvili, N.* (1968): Racial types of the Caucasus. Peabody Mus. Harvard Univ. Russian translation series 3/1.
- Bartucz Lajos* (1938): A magyar ember. Budapest.
- Borovszky Samu* (1914): Somogy vármegye.
- Eickstedt, Egon* (1934): Rassenkunde und Rassengeschichte der Menschheit. Stuttgart.
- Enginlev, Aykut* (1963): Anthropologische Untersuchungen in vier türkischen Dörfern. Homo 14; 29–47.
- Field, Henry* (1953): Contributions to the anthropology of the Caucasus. Peabody Mus. Harvard Univ. 48/1.
- Fodor Ferenc* (1942): A Jászság életrajza. Budapest.
- Ginzburg, Vulf Venjaminovics* (1966): Die Entstehung des Mittelasiatischen Zwischenstromtypus, Homo 17/3; 172–190.
- Györfly György* (1959): Tanulmányok a magyar állam eredetéről.
- Harmatta János* (1977): Irániak és finnugorok, irániak és magyarok. Magyar őstörténeti tanulmányok; 167–182.
- Henkey Gyula* (1962/63): Szabadszállási kunok embertani vizsgálata. Népkutató Kör Évkönyve. Kecskemét; 13–28.
- Henkey Gyula* (1972): Rusze-környéki tatárok embertani vizsgálata. Anthropol. Hung. 11; 137–164.
- Henkey Gyula* (1973): Dunapataj népességének etnikai embertani vizsgálata. Anthropol. Közl. 17; 97–116.
- Henkey Gyula* (1974): Jászboldogháza népességének etnikai embertani vizsgálata. Jász Múzeum Jubileumi Évkönyve. Jászberény; 241–276.
- Henkey Gyula* (1978a): Etnikai embertani vizsgálatok taxonómiai eredményei Közép-Magyarországon. Cumania 5; 395–448.
- Henkey Gyula* (1978b): A magyar etnikai embertani vizsgálatok problémái. Cumania 5; 455–458.
- Henkey Gyula* (1979–80): A jászszentandrászi jászok etnikai embertani vizsgálata. Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve; 233–245.
- Henkey Gyula* (1988): Adatok a Vas megyei magyarok etnikai embertanához. A Múzeumi Közleményekben megjelenés alatt.
- Henkey Gyula* (1988): Babócsa és Bolhó népességének etnikai embertani vizsgálata (Kézirat).
- Henkey Gyula–Kalmár Sándor* (1984): Kiskunsági őslakosok etnikai embertani vizsgálata. Cumania 8; 541–602.
- Henkey Gyula–Kalmár Sándor* (1986): Adatok a magyar nép antropológiájához. Cumania 9; 421–468.
- Izmagulov, Orazak* (1970): Naszenenie Kazahsztana ot epochi bronzu do szovremennoszi. A Kazah Sz. Sz. R. „Nauka” kiadója. Alma-Ata.
- Izmagulov, Orazak* (1982): Etnicseszakaja antropologia Kazahsztana. A Kazah Sz. Sz. R. „Nauka” kiadója. Alma-Ata.
- Költő László–Szentpéteri József* (1988): Adatok az avar aszimiláció kérdésköréhez. A Forrás 1988/8-as számában megjelenés alatt.
- László Gyula* (1976): A bócsai fejedelmi sír és a keceli kard. Cumania 4; 87–114.
- László Gyula* (1982): A kettős honfoglalásról. História 82/1; 3–4.
- Lipták Pál* (1962): Homo sapiens – species collectiva. Anthropol. Közl. 6; 17–27.
- Lipták Pál* (1969): Embertan és emberszármazás. Budapest.
- Martin, Rudolf–Saller, Karl* (1957–1966): Lehrbuch der Anthropologie I–VI. Stuttgart.
- Miklasevszkaja, N. N.* (1968): Contributions to the physical anthropology of Central Asia. Peabody Mus. Harvard Univ. Russian translation series 3/2.
- Natishvili, A. N.–Abdushelishvili, M. G.* (1960): Preliminary survey of Georgians. Peabody Mus. Harvard Univ. Russian translation series 1/2; 66–71.
- Osányin, L. V.* (1959): Antropologicseskij szosztav naszeleenyija Szrednyej Azii i etnogenez jejo narodov. III. Jerevan.
- Piveteau, M. Jean* (1965): Une nouvelle mesure de distance anthropologique entre populations. Compte Rendu Acad. Sc. Paris, t 260 (II. 8); 1748–1750.
- Thoma Andor* (1957): Folytonos eloszlású jellegek variációjának mérése. Anthropol. Közl. 4; 67–79.
- Škerlj Bozo* (1938): Zur Anthropologie der Jugoslawen. Zeitschrift für Rassenkunde 7; Stuttgart.
- Weninger, Josef* (1940): Die anthropologischen Methoden der menschlichen Erbforschung. Handbuch der Erbbiologie des Menschen 2; 1–50. Berlin.

GYULA HENKEY: ETHNICAL ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF HUNGARIANS AT SEGESD

Resume

I made analysis in 1986 at Segesd, a village in the Southern part of Transdanubia, 35 km from Kaposvár in the Western direction. The survival of the population of Segesd during Turkish occupation is verified by Turkish defters. The basic data of Segesd population aged between 24–60 can be found in charts 1, 2. Besides their large-sized head, the significant features of Segesd population are brachy-hyperbrachycephalia, europorosopia with wide, medium high face, protruding cheek bones, steep forehead, medium projecting bridge of the nose, slightly rounded nape and brown or black coloured (P–Y) hair. The profile of the bridge of the nose is mostly convex shaped, but the occurrence of straight nose is also quite significant. The dark colour of eyes (9, 11–16) is absolutely predominant in case of women and relatively predominant in case of men. The dimorphism of sexes appears mostly in the average height of the body: tall for men, tall-medium for women. The data of six villages of Transdanubia can be found in charts 3, 4, of which 5 has native population and one, Cece was repopulated in early 18th Century. The results of the Hieraux-calculations show that Segesd inhabitants are close to the five autochthon hungarian populations whereas the inhabitants of Cece are quite different due to their settler origin. The average sigma ratio of men living in Segesd is 94,15 and that of the 3 indexes is 82,61. There are mainly three types of the inhabitants of Segesd, these are: Turanid (48,8%), Pamirian (17,6%) and Dinarid (11,2%). The lowland-variety is the most frequent among Turanids (pictures 4–8). The mixed varieties having wider and not very high faces also with protruding cheek-bones are significantly more frequent (15–16, 22–23) than the ones defined as Pamiroid (pictures 18, 19) and Dinaroid (pictures 20, 21). On picture 23 I demonstrate a type, defined by myself in Jászszág, which is close to the Eastern Dinaroid variety. They were described as a Caucasian variety by Natishvili and Abdushelishvili. Both at Segesd and in case of all other autochthon populations of Transdanubia the common occurrence of Turanid and Pamirian types referring to Middle Asian peoples as well as the Trans-Caspian variety of Eastern-Mediterranean type is very significant. The Anterior Asian type and the Eastern Dinaroid variety refer to Caucasian connections. Out of the characteristics that are frequent in case of the population of Segesd and Transdanubia in general, the lowland- and strongly Andronovo-like varieties of the Turanid types occur among Bulgarian Tartars, Northern and Southern Kazaks, Northern Uzbeks, Caucasian Ossets and Tadzhiks most frequently. The transitional forms of Turanid and Pamirian type can be identified among

Southern Uzbeks, Bulgarian Tartars, Ossets and Tadzhiks. In case of the latter ones the significant form of Pamirian type can often be noticed too. In case of Turks the Trans-Caspian variety and its form which is mixed with Turanid can be defined. Three quarters of Transdanubia was under Osmanian-Turkish occupation, so I considered important to take Enginalev's data on four Turkish villages into account as well (Homo 14, 1963). The majority of peoples speaking Southern Slavic languages was living under Turkish occupation earlier than Hungarians, so the anthropological influence of Osman-Turks was more significant on Hungarians than on Southern Slavic peoples (Henkey: Cumania 10, 1987). Though Enginalev did not recognize types of Middle-Asian origin, and underestimated Anterior/Asian type, the taxonomical reevaluation was possible according to the data, the photographs and the description of the type:

1. The classical Dinarid type cannot be noticed in case of any samples on the pictures, and only one Dinaroid can be seen in the European territories (Edirne, picture 7). The description given on the Anadolid-Dinarid form can mostly be identified with the mixed forms of Pamirian and Anterior Asian type. The 169 cm height of the body is also more typical of these two types.

2. The Alpid type is contradictory even in its description. The occurrence of round shaped face typical of this type is 32,6% and that of the concave bridge of the nose is only 15,2%.

3. Those defined as Atlanto-Mediterranean types can be identified with the Trans-Caspian Eastern-Mediterranean variety, which often occurs among Turkomans; these can strongly be seen on pictures Burza 3 and 7.

4. Enginalev mentions the frequent occurrence of wide jaws and angular face which he considers the influence of the Cromagnoid type. He does not take the fact into consideration that the majority of these characteristics are connected to dark coloured hair, brachycephalia, often protruding cheek-bones and sometimes Mongoloid eyes as well. Though he mentions these last two characteristics but he does not connect them to mostly Europid and less Mongoloid varieties of the Turanid type. Enginalev takes a wrong assumption as a starting point according to which ancient Turks had Mongoloid characteristics. However the Turanid type on the Middle-Asian steppes was determined by the Andronovo-substratum showing Europid characteristics until the end of 11th Century; the Mongoloid characteristics were secondary and could slightly be disclosed (Ismagulov 1970). The data and especially the photographs of Enginalev were impor-

tant because they could be compared to the characteristics described as Caucasian variety by Natishvili and Abdushelishvili (1960). The importance of that comparison was that I noticed similar forms in Jászság and Southern and Western Transdanubia.

According to my researches the Hungarians in Transdanubia preserved the characteristics of Turanid (35,6%) and Pamirian (17,6%) types well. Two thirds of the ones described as Dinarian type is close to the

classical Balkan form and one third is close to the Caucasian variety. The occurrence of Eastern Mediterranean is 4,4%, among them the Trans-Caspian variety is predominant. The frequency of the Turanid type at Segesd is considerably greater, the Dinarian and Eastern Mediterranean is slightly greater than Transdanubia average, the Pamirian is identical with the average (Transdanubia average).

GYULA HENKEY: ETHNISCH-ANTROPOLOGISCHE UNTERSUCHUNG DER SEGESDER MAGYAREN

Zusammenfassung

Der Autor führte 1986 im südlichen Teil Transdanubiens, 35 km westlich von Kaposvár, im Dorf Segesd Untersuchungen durch. Auch die türkischen Defters bezeugen, daß die Bevölkerung von Segesd sich während der Türkenherrschaft erhalten hat. Die Grundangaben der 24–60jährigen Segesder Einwohner zeigen die Tabellen Nr. 1. und 2. Charakteristisch für die Segesder sind: neben bedeutender Kopfgröße Brachy-Hyperbrachycephalie, neben breitem, mittelgroßem Gesicht Euryprosopie, vorstehendes Jochbein, steiler Stirn, mäßig vorspringender Nasenrücken, mäßig gewölbter Hinterhaupt, sowie braune-schwarze Haarfarbe (P–Y). Vom Gesichtspunkt des Profils des Nasenrückens kommt die konvexe Form am häufigsten vor, aber auch das Vorkommen des geraden Nasenrückens ist sehr bedeutend. Die dunkle Augenfarbe (9, 11–16) bildet bei den Frauen die absolute, bei den Männern die relative Mehrheit. Der Geschlechtsdimorfismus zeigt sich vor allem im Durchschnitt der Statur, die bei den Männern groß, bei den Frauen aber übermittelgroß ist. Die Tabellen Nr. 3. und 4. zeigen die Angaben von sechs ungarischen Dörfern in Transdanubien, von denen Cece im 18. Jahrhundert neubesiedelt wurde, in den weiteren fünf Siedlungen lebt eine ureingeborene Bevölkerung. Nach den Ergebnissen der Rechnungen der Hiernaux-Distanz stehen die Segesder der autochtonen ungarischen Bevölkerung der fünf Dörfer nahe, die Ansiedler von Cece weisen aber ziemlich große Abweichungen auf. Die durchschnittliche Sigma-Ration der Maße der Segesder Männer ist 94,15, die der drei Indexe 82,61. Unter den Segesder kann man in großer Zahl drei Type, den turaniden (48,8%), den pamirischen (17,6%) sowie den dinarischen (11,2%) ausweisen. Unter dem turaniden Typ kommt die „Alföld“-Variante am häufigsten vor (Bild 4–8.). Wesentlich häufiger, als die als Pamirid (Bild 18–19.) und Dinarid (Bild 20–21.) bestimmten Type kommen jene gemischten Formen mit breiterem, weniger hohen Gesicht vor, bei denen auch das Jochbein vorstehend ist (Bild 15–16., 22–23.). Das Bild Nr. 23. zeigt eine Form, die einer

vom Autor in Jászság als Ost-Dinarid bestimmten Variante nahe steht, die mit ihren gemischten Formen von Natishvili und Abdushelishvili als „Kaukasus“-Variante bestimmt wurde. Sowohl in Segesd als auch bei der gesamten autochtonen Bevölkerung in Transdanubien sind die auf mittelasiatische Völker hinweisenden turaniden und pamirischen Type sowie das gemeinsame Vorkommen der transkaspischen Variante des ostmediterranen Typs sehr bedeutend. Der vorderasiatische Typ und die ostdinaroide Variante weisen auf kaukasische Verbindungen hin. Unter den Merkmalkomplexen, die bei den Segesder und im allgemeinen bei der autochtonen Bevölkerung in Transdanubien häufig sind, kommen die „Alföld“-Variante sowie die Varianten mit starkem Andronowo-Charakter des turaniden Typs vor allem bei den bulgarischen Tataren, nördlichen und südlichen Kasachen, nördlichen Usbeken sowie kaukasischen Oseten vor. Die Übergangsformen des turaniden und pamirischen Typs kann man bei den südlichen Usbeken, bulgarischen Tataren, bei den Oseten und Tadschiken bemerken. Bei letzteren ist auch die markante Form des pamirischen Typs häufig. Bei den Türkmenen ist die transkaspische Variante sowie ihre mit Turanid gemischte Form bestimmbar. Da 3/4 Teil von Transdanubien eine Zeit lang unter osman-türkischen Herrschaft war, hielt der Autor für wichtig, auch die Angaben von Enginlev bezüglich auf vier türkische Siedlungen (Homo 14; 1963) in Betracht zu nehmen. Die überwiegende Mehrheit der Völker mit südslawischer Sprache lebte früher als die Magyaren unter türkischer Herrschaft, so konnte bei ihnen die anthropologische Wirkung der Osman-Türken gesteigerter sein, die der Autor auch bei den Bunjewatzen und Sokatzen ausweisen konnte (Henkey: Cumania 10; 1987). Enginlev hatte zwar die Type mittelasiatischen Ursprungs nicht erkannt und auch den vorderasiatischen Typ stark untergeschätzt, doch war eine taxonomische Umwertung aufgrund der Fototafeln und Typusbeschreibung möglich:

1. Den klassischen dinarischen Typ kann man bei keinem auf Bild dargestellten Individuum bemerken, und nur ein einziger Dinaroid-Typ ist auf der europäischen Seite zu sehen (Edirne, Bild 7.). Die Beschreibung der anadolid-dinariden Form ist größtenteils mit den gemischten Formen des pamirischen und vorde-rasiatischen Typs indentisch. Auch die Statur (169 cm) steht diesen letzteren zwei Typen näher.

2. Auch schon die Beschreibung des Alpine-Typs ist widerspruchsvoll. Die für diesen Typ charakteristische runde Gesichtsform ist nur in 32,6%, der konkave Nasenrücken nur in 15,2% charakteristisch für diejenige, die in diesen Typ eingereiht wurden.

3. Die als Atlanto-Mediterran bestimmten kann man mit der bei den Türkmene häufigen transkaspischen Ostmediterranean-Variante indentifizieren, welche in markanter Form bei den Bildern 3. und 7. von Burza zu sehen ist.

4. Enginalev erwähnt die häufige Unterkieferwinkelbreite sowie das winklige Gesicht, die er als eine Wirkung des Cromagnoid-Typs ansieht, er nimmt aber nicht in Betracht, daß diese Merkmale überwiegend zusammen mit dunkler Haarfarbe, Brachycephalie, oft mit vorstehendem Jochbein und fallweise auch mit Augen mongoloiden Charakters vorkommen. Er erwähnt zwar die letzten zwei Merkmale, doch bringt er diese mit den Varianten größtenteils europiden und nur weniger mongoloiden Charakters des turaniden Typs nicht in Verbindung.

Enginalev ging aus jener falschen Hypothese aus, daß auf die urchürkische Bevölkerung der mongoloide Typ charakteristisch war. Der turanide Typ wurde aber auf den Steppengebieten bis zum Ende des 11. Jahrhunderts in erster Linie von dem Andonowoer Substrat europoiden Charakters bestimmt, die mongoloiden Merkmale waren sekundär und nur in geringem Maße ausweisbar (Ismagulov 1970). Die Angaben vor allem aber die Fototafeln von Enginalev waren wegen dem Vergleich mit jenen Merkmalen wichtig, die von Natishvili und Abdushelishvili (1960) als „Kaukasus“-Variante bestimmt worden sind. Ähnliche Formen konnte nämlich auch der Autor in Jászság sowie im südlichen und westlichen Teil Transdanubiens bemerken.

Nach den Untersuchungen des Autors haben die ungarischen Völker von Transdanubien die Merkmale des turaniden (35,6%) und pamirischen (17,6%) Typs gut aufbewahrt. 2/3 Teil der in den dinarischen Typ eingereihten stehen der klassischen balkanischen Form, 1/3 Teil aber der „Kaukasus“-Variante nahe. Das Vorkommen des Ostmediterranean ist 4,4%, darunter ist die transkaspische Variante am häufigsten. In Segesd ist die Häufigkeit des turaniden Typs bedeutend, die des dinarischen und ostmediterranean Typs aber nur etwas größer wie im Durchschnitt in Transdanubien, das Vorkommen des pamirischen Typs stimmt mit den Durchschnittswerte in Transdanubien überein.